

Здравословното състояние на горите

•Прогноза за очакваните нападения от болести, вредители и други повреди в горите през 2010 г. и предвидените мероприятия за борба

Инж. Стефан БАЛОВ - държавен експерт по защита на горите в ИАГ

Прогнозите са изготвени в изпълнение на чл. 35 и 36 от Наредба № 56 за защита на горите от вредители, болести и други повреди и предвиждат появата и разпространението на вредителите в горите. Приети са на заседание на Националната комисия по лесозащита на 23 февруари 2010 г. и са утвърдени от изпълнителния директор на ИАГ. За изготвянето им са извършени: проследяване на разпространението, популационната плътност и динамиката в развитието на насекомните вредители в горите; текущи и специални лесопатологични обследвания; лабораторни анализи за установяване на здравословното състояние на вредителите; анализи на резултатите от проведени лесозащитни мероприятия - авиоборба, наземна химична борба, механична борба, и от горскостопанската дейност - залесяване, дърводобив, мероприятия в горските разсадници; събиране на информация за климатичните условия и други.

Обобщена прогноза за очакваните нападения в горите през 2010 г. на Лесозащитните станции - София, Пловдив и Варна

Болести и насекомни вредители в иглолистните гори

Боровата процесия (*Traumatocampa pityosatra*) е най-разпространеният листояден насеком вредител по боровите култури в страната. Различават се две форми - континентална и средиземноморска, което затруднява прогнозирането и борбата с вредителя и съответно възможностите за ограничаване на разпространението. Засегнатата площ е 284 150 дка, от които силно нападнати предвидени за борба са 33 175 декара.

Основните фактори за нарастване на числеността и разпространението на боровата процесия са разширяването на хранителната база и биологичните особености на вида - диапауза при какавидния стадий, разтегнат летеж, двата погвида на вредителя и други. Приема се, че всички тези фактори са налице и няма основание да се очаква затихване на нападенията и ограничаване на разпространението на вредителя. Най-ефикасният метод за регулиране на степеня на нападенията е провеждане на авиоборба. За 2010 г. се предвижда авиохимична борба - 29 449 дка, и авиобиологична - 3726 декара.

Най-разпространени са три вида **борови листни оси** (*Diprionidae*): ръждива (*Neodiprion sertifer*), обикновена (*Diprion pini*) и самотна борова листна оса (*Acantholyda hieroglyphica*). Нападат предимно горски култури. Обикновената борова листна оса от две години засили нападенията си в някои райони и предизвика частични обезлиствания. Силните нападения от ръждивата оса са на площ 8854 дка и са предвидени за авиобиологична борба. Засушаванията и свързаното с тях влошаване на физиологичното състояние на горските култури и създаването на нови борови култури дават основание да се смята, че нападенията ще има и през следващите години.

От **летораслозавивачките** най-широко разпространена е зимната летораслозавивачка (*Evetria bio-*

liana). Вредителят има стопанско значение само при силни нападения в млади белоборови и черноборови култури на възраст до 10 години. Не се очакват чувствителни повреди и широко разпространение на летораслозавивачките.

Големият боров хоботник (*Hylobius abietis*) е най-опасният вредител за иглолистните култури до 3-годишна възраст на фиданките при надморска височина над 1000 метра. При силни нападения може да предизвика сериозни стопански загуби. Развива се масово на открити площи след голи сечи, ветровали и други. През 2010 г. нападнатата площ е 26 декара. Мониторинг и контрол се осъществяват чрез токсифицирани ловни кори. Няма основание да се очаква нападенията от този вредител да престанат.

Короядите (*Ipidae*) са най-опасната група вредители по стъблата на иглолистните видове. Поначало те са вторични вредители, но при определени условия се размножават масово и стават първични. Много опасни са короядите с малки размери, които се развиват във върхната част на дърветата - халкографът при смърча и върховият корояд при борове. Корояди с по-големи размери са типографът при смърча, големият и малкият горски градинари и шестзъбият корояд при борове. През 2010 г. се посочват следните засегнати площи: върхов корояд - 1387 дка, шестзъб корояд - 139 дка, двузъб корояд - 1 дка, типограф - 1269 дка, халкограф - 10 дка, с общо наименование корояди - 10 563 дка. Нападенията от корояди ще се очакват и през следващите години. Промяна във видовия състав на тези, които досега са причинявали съхненя, не се очаква.

Бял имел (*Viscum album*) и **черен имел** (*Loranthus europeus*). Белият имел много често се среща по короните на обикновената ела. Нападенията през годината са слаби и са на ограничени площи - общо 30 декара. Черният имел е намерил добри условия за развитие на площ от 2155 дка гори. Не се очаква нападенията да намалеят.

Съхнене на белия и черния бор. Процесът се наблюдава главно в боровите култури в долната лесоразвителна зона. Възрастта на културите от 25-30 го-

дини се счита от много специалисти за критична, а съхненето - като напълно закономерно при културите, създадени на деградирани терени, сухи и сбити почви при ниски надморски височини.

През последните години площите на съхнените борови култури намаляват. През 2009 г. те са 13 415 дка, съответно бял бор - 4836 дка, и черен бор - 8579 декара. Миналогодишната прогноза на станциите за този процес се потвърди. Тя остава същата и за следващата година - процесът няма да бъде преустановен поради многообразието на факторите, които го предизвикват.

Съхнене на обикновената ела. Процесът на съхненето на елата продължава повече от 20 години. Промяната на екологичните условия в глобален мащаб (повишаване на температурите, намаляване на валежите, замърсяване на въздуха и почвата), стопанската дейност, еволюционните процеси и генетичният потенциал на елата са фактори, от които забави здравословното състояние на елата. Това дава основание да не се очаква преустановяване на процеса.

Съхнене на дуглазката ела. Дуглазката ела е сред успешно интродуцираните у нас дървесни видове. В голната лесорастителна зона създадените насаждения страдат поради ниската относителна влажност и честите засушаванията, които са условия за развитието на заболяването *Phomopsis pseudotsugae*. Съхненето през настоящата година е на площ 339 декара. То вероятно ще продължи, което е свързано и с нарастването на възрастта на културите, а оттам и с повишаване на изискванията към условията на месторастене.

Болести и насекомни вредители по широколистните гори

Гъботворката (*Lymantria dispar*) е най-важният в стопанско отношение насекомен вредител за широколистните гори. Има добре изразена цикличност в разпространението и числеността на популациите и съществуват възможности за изграждане на сравнително точна прогноза. Началото на последната градация на вредителя е през 1995 г., а края на градацията беше през 2000 година. През тази година, заедно с комплекс от други насекомни вредители, се отчитат нападения от гъботворка на обща площ 59 642 дка, от които 2107 дка са силно нападнати. 12 години след максимума в популационната плътност на гъботворката (1997 г.) може да се очаква промяна и начало на нова градация. На своето заседание Националната комисия по лесозащита излезе с решение, в което препоръчва за 2010 г. да се отмени авиоборбата срещу гъботворката в района на РДГ - Велико Търново, с оглед запазването на регулиращите способности на интродуцирания патоген на гъботворката (*Entomophaga maimaiga*) в района на нападението. Успешната интродукция и аклиматизация на *E. maimaiga* в България по същество е внасяне на още един биологичен агент в комплекса от естествени неприятелни на *L. dispar*. Аклиматизацията и у нас ще доведе до по-рядко възникване и по-бързо затихване на градациите на вредителя, ограничаване на финансовите разходи за борба с него и запазване на биологичното разнообразие в горските екосистеми.

Популационната плътност на **златозагката** (*Eu-*

proctis chrysoorrhoea) е силно редуцирана. Максимумът на последната градация е през 2000 година. През 2009 г. не се отчитат нападнати площи. За 2010 г. се посочват 1432 дка, от които силно нападнати са 1140 дка в района на ЛЗС - Варна, РДГ - Сливен. Нападения, изискващи провеждане на авиоборба през следващата година, не се очакват.

Дъбовата процесиюнка (*Thaumatopeoa processionea* L.) се проявява периодично в района на ЛЗС - София, и ЛЗС - Варна. В дъбовите и церовите насаждения в курортните райони представлява голяма опасност за летовниците поради много силните алергични реакции, които предизвиква у човека, и в такива райони е необходимо да се води авиоборба при по-ниска плътност на нападението. За 2010 г. се посочват 25 230 дка, всичките слабо нападнати.

Нападенията от **листворътки и пегомерки** (*Tortricidae* и *Geometridae*) са ежегодни и се наблюдават в широколистните гори. Силните нападения от тях са в голната и средната лесорастителна зона. През 2010 г. се очакват силни нападения и се предвижда провеждане на авиоборба на площ от 81 267 дка, от които срещу пегомерки - 51 300 дка, и пегомерки и листворътки - 29 967 декара. Мероприятието ще се проведе при потвърждаване на тази необходимост чрез лепливи пояси и фотоеклектори.

Съхнене на широколистните гори. През последните години съхненето на дъба трайно затихва. Отчетеното съхнене на площ 375 352 дка през 2003 г. спада на 15 812 дка през 2009 година. Това са гори от зимен дъб и благун с преобладаваща възраст около 60 години (от 8 до 140 години). За 2010 г. посочената цифра е 27 769 дка различни видове дъб, отделно 13 280 дка цер и 422 дка червен дъб. При другите широколистни съхненията са на малки площи: бук - 4150 дка, акация - 314 дка, гледичия - 297 дка, бреза - 21 дка, липа - 67 дка, ясен - 1025 дка, габър - 1843 дка, орех - 1862 дка. Няма основание да се очаква, че процесът ще бъде преустановен както в дъбовите, така и в другите широколистни гори.

Повреди от абиотични фактори

През годината нямаше повреди в горите върху големи площи, появили се в резултат на екстремни фактори - смерчове, урагани, проливни дъждове и градуи. Повредите от абиотични фактори обаче са ежегодни, основно от сняг и вятър, като общата им площ в горите възлиза на 43 188 декара.

Повреди от сняг. Повредите от снеголоми в иглолистните гори са на площ 9893 дка. В широколистните гори (акация) снеголомите са на ограничена площ - 63 дка. От снеговали са пострадали 1886 дка иглолистни гори.

Повреди от вятър. Засегнатите гори от ветроломи са с площ 5096 декара. Тези повреди са предимно в широколистни гори - 4381 дка. Засегнатите от ветровали площи в иглолистните гори са 9846 дка, а в широколистните гори - 4233 декара.

Повреди от градушка. По-силните повреди от градушка са на площ от 544 дка в орехова култура на възраст 23-33 години на територията на ДГС - Стара Загора.

Повреди от суша. През тази година сушата е засегнала до 3-годишни култури от черен бор, атласки ке-

гър, акация и топола на обща площ 1890 декара.

Повреди от дивеч. Площите, върху които се отчитат повреди от дивеч, възлизат на 1797 декара. Те са от елени, сърни и диви свине. Реговни са случаите на комбинирани нападения. Общо 809 га иглолистни култури са с повреди от дивеч. Нападенията в широколистните гори са върху 988 декара. С разширяването на лобноstopанската дейност и нарастването на дивечовите запаси се очаква увеличаване на площта на културите, които трябва да се опазват от повреди от дивеч.

Повреди от горски пожари. През 2009 г. горските пожари бяха на площ 57 158 га. В иглолистните гори пожарите са върху 14 964 га, а в широколистните гори - на площ 42 194 декара.

Повреди в горските разсадници. Основните проб-

леми при производството на посадъчен материал от иглолистни и широколистни видове са сеченето и кореновото гниене, причинено от гъбите от род *Fusarium*, *Botrytis*, *Rhizoctonia*, климатичните условия по време на посева и няколко месеца след това - валежи, високи температури и други. От насекомните вредители изключително опасни са кореногризеците - арилски, майски и юнски бръмбари. Те се срещат в различна плътност в повечето горски разсадници. Полската мишка и полевката са най-често срещани в широколистните семенници от дъб, липа, ясен, явор. Нападения от насекоми и повреди от заболявания и абиотични фактори се очакват и през 2010 година. Мерките за борба, които ще се предприемат, са изтребителни - при поява на насекомни вредители, и профилактични - за предотвратяване от заболявания.

НАСЕКОМЕН ВРЕДИТЕЛ, БОЛЕСТ, ПОВРЕДА	Общо слабо- и силнозасе- нати площи	ПРЕДВИДЕНИ МЕРОПРИЯТИЯ В СИЛНОНАПАДНАТИТЕ ПЛОЩИ ПРЕЗ 2010 г.						Общо пред- видени пло- щи за борба
		Авиохимич- на борба	Авиобиоло- гична борба	Наземна хи- мична и био- логична бор- ба	Механична борба	Интегрирана борба	Санитарни сечи	
	га	га	га	га	га	га	га	га
Гъботворка	59 642	0	760	0	287	4733	0	5780
Педомерки и листоврътки	717 937	0	81 267	0	0	0	0	81 267
Тополов листояд	2094	0	0	2096	0	0	0	2096
Тополов цигарджия	1929	0	0	1776	0	0	0	1776
Малка тополова стъкланка	578	0	0	500	0	0	0	500
Тополов сечко	312	0	0	234	92	0	0	234
Други вредители по тополи, елши и върби	155	0	0	63	0	0	0	155
Други вредители по широколистните	6339	0	0	272	0	30	0	302
Борова процесионка	195 544	29 449	3726	265	8197	0	0	41 637
Бороволистни оси	75 632	0	8854	72	10	0	0	8936
Стъблени вредители	13 716	0	0	26	2	0	12 233	12 261
Други вредители по иглолистните гори	257	0	0	209	0	0	0	209
Съхнене на дъб	27 770	0	0	0	0	0	11 468	11 468
Съхнене на цер	13 280	0	0	0	0	0	1102	1102
Съхнене на бук	4151	0	0	0	0	0	774	774
Съхнене на орех	1862	0	0	0	0	0	0	0
Съхнене на топола	1548	0	0	0	1	0	584	585
Други вредители в горите	30 562	0	0	258	461	0	460	1179
Съхнене на бор	15 677	0	0	0	0	0	9598	9598
Съхнене на дуглазка ела	339	0	0	0	0	0	339	339
Съхнене на смърч	31	0	0	0	0	0	5	5
Коренова гъба	879	0	0	0	0	0	879	879
Паразитни растения	2209	0	0	24	0	0	473	497
Повреди от дивеч и гризачи	2330	0	0	954	113	0	0	1067
Повреди в горските разсадници	4867	0	0	4459	364	0	0	4823
Плевели	672	0	0	672	0	0	0	672
Абиотични повреди	43 188	0	0	0	0	0	49 144	49 144
Горски пожари	57 158	0	0	0	0	0	49 144	49 144
Общо:	1 250 096	29 449	94 607	11 880	9761	4763	112 292	262 752